

Tornionjoen lippokalastusperinne ja vaellussiika maailmakartalle

- Tornionjoen koskilla kalastavat ihmiset muodostavat perinnekalastusyhteisöt
- Vuosikymmen lippokalastus perinteen vaalimistyötä Unescon sopimuksen hengessä
- Miksi vaalia rajat ylittävää lippokalastusperinnettä?

Tornionlaakson vesiparlamentti 23.11.2023

Markku Vaaraniemi , ProSiika ry

Tornionjoen koskilla
kalastavat ihmiset
muodostavat perinne-
kalastusyhteisöt

- Väylänvarren asutus lienee alkanut 1000-1200- luvulla
- Lipon malli Kokemäenjoelta ennen 1400-lukua
- Kalastusoikeudet vahvistettiin kantatiloille 1600 – 1700 luvulla - Kalastusyhteisöt muodostivat kalastuskunnat
- Yhteinen apajapaikka - yhteisöllinen tapa järjestää kalastus manttaali osuuksien mukaan
- Valtakunnan raja Tornionjokeen 1809

Vanhimpia säilyneitä kuvia siianjaosta,
Pohjois-Pohjanmaan museo

KUVA: Fiskari Frans Salonoja paikkaa
lohilippoa, Kokemäenjoki. Emil
Cedercreutzin museo

Perinnekalastus tuotti yhteisöille elinvoimaa ja loi identiteetin

- Kantatilojen toimeentulosta jopa puolet tuli kalastuksesta vielä 1900-luvun alkupuoliskolla
- Saalistilastot: isoja saaliita 1945 ja 1980
- 1917 koskivoima myytiin valtiolle - kalastusoikeudet jäivät kantatiloille
- Perinne siirtyi vielä luontevasti isältä pojalle
- Elinkeinorakenteen muutos 1900-luvulla

Kuvat Jaakko Heikkilä

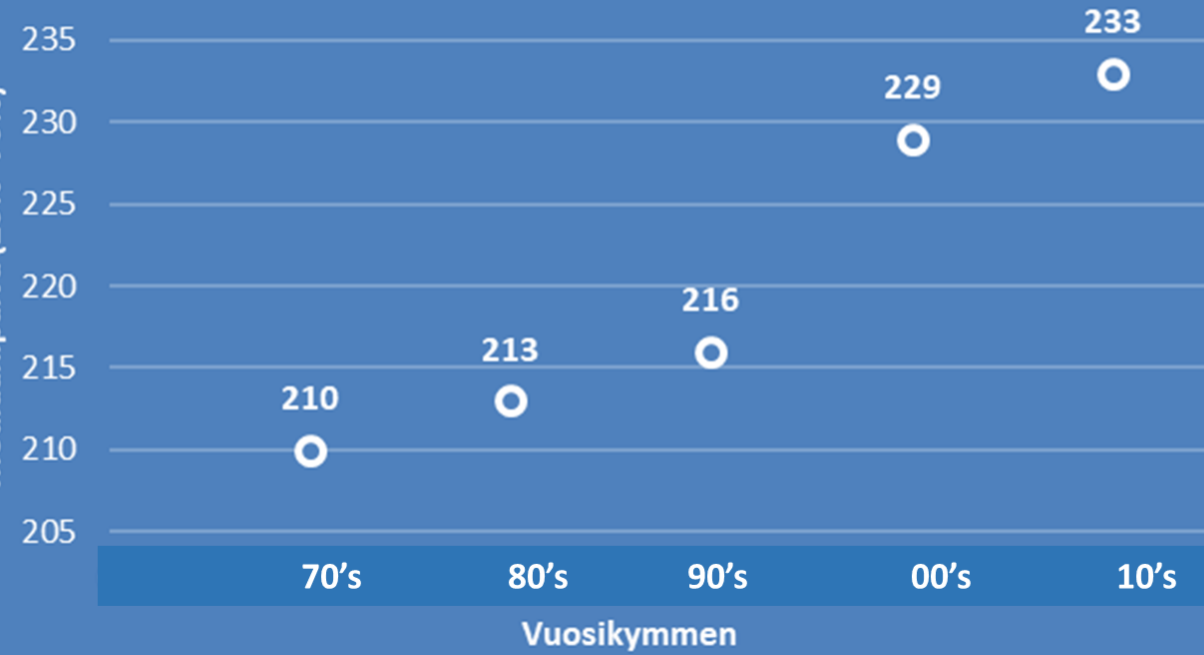

Kuva Jaakko Heikkilä

Poukama hanke 2012 -2014

Mediaanipäivä (25% -75%)

KUKKOLANKOSKI KESKIARVO SAALIS KPL/VRK

”Kesäsiika on kaonu. Oikeaa siikaa ei enää ole.”

Matti Kanninen 2009

- Havahtuminen vaellussiian heikentyneeseen tilanteeseen 2009 – uhka myös lippokalastusperinteelle
- Samoihin aikoihin kalastuksesta oli tullut harrastus
- ProSiika ry perustetaan 2010 vaellussiikaa ja lippokalastuskulttuuria vaalimaan
- Tietoisuutta vaellussiian ja kalastuskulttuurin tilanteesta haluttiin parantaa vetämällä IsoSiikaa väylää ylävirtaan (Maaseudun sivistysliiton vetämä hanke)
- Siika symposiumit huhtikuussa ja joulukuussa 2013

Unescon aineettoman kulttuuri-perinnön luettelosta tuli perinteen vaalimisen strateginen tavoite vähitellen 2014 - 2015

- Ideariihet keväällä 4.1.2014 alkaen
- Tornionlaakson kesäsiika hankkeen käsikirjoitus alkaa
- Ensimmäinen kumppanipalaveri 1.7.2014
- Kesäsiika Roadshow 2014-2015 tuottaa merkittävän kumppaniverkoston ja yksityisrahoituspanoksen
- Suomi ratifioi Unescon aineettoman kulttuuriperinnön sopimuksen 2013 ja päätti toimenpano-ohjelmasta 2015
- Hankehakemus(1,3 M€) Interreg Nord ohjelmaan 31.8.2015 ja positiivinen päätös 22.1.2016 (Unesco ajatus mukana)

Tornionlaakson Kesäsiika kumppanit

- Lapin ammattikorkeakoulu
- Haaparannan kaupunki
- Kukkolan kalastusmuseum
- Tornion kaupunki
- Tornionlaakson Maakuntamuseo
- Norbottens Museum
- Luonnon varakeskus (LUKE)
- Norbotten Länsstyrelsen Fiske-Enhet
- Tornedalens Folkshögskola
- Prosiika ry
- Kukkolan osakaskunta
- Kukkolankosken Siikakalastusyhtymä
- Karungin osakaskunta
- Korpikylän osakaskunta
- Kainuunkylän osakaskunta
- Alkkulan kalastuskunta
- Nuotiorannan kalastuskunta
- Armassaaren kalastuskunta
- Närkki-Tengeliö-Portimojärvi osakaskunta
- Kaulirannan osakaskunta
- Kuivakankaan kalastuskunta
- Pirkkiön osakaskunta
- Alavojakkalan osakaskunta
- Tornio-Muoniojokiseura ry
- Tornionjoen kalastusalue
- Nedre Vojakkala Skifteslag samfällighetsförening
- Kukkola Skifteslags Samfällighetsförening
- Karungi Skifteslags Samfällighetsförening
- Karungi fiskeförening Salmo salar
- Matkakoski Fiskeförening
- Vitsaniemi Skifteslags Samfällighetsförening
- Koivukylä-Päkkilä-Vitsaniemi Fiskeförening
- Meän Kukkolankoski ry
- Kukkolankosken Myllynpiirtti
- Kukkolankoski Catering
- Kalaliike Haavi
- Hovilompolo
- Pohjolan Safarit –Nordic Safaris
- Hopeaseppä Jorma Smeds
- Kukkolaforsen Turist o Konferens
- Kukkolaforsen FC
- Hulkoffgården AB
- Ylitornion kunta
- Övertorneå kommun
- Maaseudun sivistysliitto (MSL)
- Hushållningssällskapet Norbotten - Västerbotten
- Suomalais – ruotsalainen rajajokikomissio
- Tornionlaakson neuvosto
- Kukkolan kyläyhdistys
- Karungin kyläyhdistys
- Karungi Hembygdsförening
- Vojakkalan kyläyhdistys
- Korpikylä Hembygdsförening
- Ylitornion Museo- ja kotiseutuyhdistys ry
- Pekanpään maa- ja kotitalousseura ry
- Armassaaren kylätoimikunta
- Kaulinrannan kyläyhdistys ry
- Tengeliön kyläyhdistys ry

Kestävä siikakanta - Elävä kalastuskulttuuri

Aineeton kulttuuriperintö on elävää perinnettä, joka on läsnä ihmisten arjessa ja juhlassa.

- Mitä aineeton kulttuuriperintö on ja mitä ulottuvuuksia sillä on ?
- Perinteenharjoittajilla keskeinen rooli
- Ideoita ja työkaluja miten kulttuuriperintö vaalitaan esim. dokumentointi, koulutus, hyvät käytännöt
- Millaisia kohteita luettelossa on?
- Hakukaavakkeet: valintakriteerit ja kestävä kehitys
- Unescon tuoma tuki, uskottavuus ja näkyvyys
- Ensimmäinen askel kansalliset elävän perinnön luettelot

Unescon yleissopimuksen tavoitteena on edistää aineettoman kulttuuriperinnön suojelua, taata eri yhteisöjen, ryhmien ja yksilöiden aineettoman kulttuuriperinnön kunnioittaminen sekä lisätä tietoisuutta aineettomaan kulttuuriperinnön merkityksestä.

Lippokalastusperinteelle näkyvyyttä ja vaalimistyölle tunnustusta 2016 -2018

- Perinteen digitaalista dokumentointia, kursseja, tapahtumia, näyttelyitä ja viestintää
- Oppilaitosyhteistyötä
- Siikatutkimusta ja kansainvälinen Siikasymposium 2017 USA:ssa
- Suomen kansalliseen elävän perinnön luetteloon 2017
- Ruotsin kansallisen elävän perinnön luetteloon 2018

Perinnekalastusyhteisöjen haasteet samanlaisia ympäri maailmaa

- Lippo 2018 – kansainvälinen kalastusperinteiden festivaali Torniossa yhteistyössä Lumimuutos organisaation kanssa – 160 osallistujaa parista kymmenestä maasta
- Alkuperäiskansojen ja perinnekalastusyhteisöjen oikeuksia kyseenalaistetaan monissa maissa
- Vertaistarinoita valtaapitävien toiminnasta eri maissa: Uusi Seelanti, Alaska, Siperia, Kanada, Taiwan, Japani, Ruotsi ja Norja

Kestävän matkailun ja Unescon rooli perinteen vaalimisessa konkretisoituu 2018 - 2019

- Tutustuminen Katkaravun hevosnuottausperinteeseen, Oostduinkerke, Belgia, Unesco-luettelossa 2013 sekä Kaustisen viulunsoittoperinteeseen, tavoitteena Unescon luettelo
- Kalastusperinteeseen perustuvan elämyspalvelun kehittäminen 2018 Museoviraston rahoituksella (Pyydä-paista-nauti oma varrassiikasi)
- Tornionjoen koskikalastuskulttuuri ja Unesco Aineettoman kulttuuriperinnön luettelo - selvitys ja Symposium 2019
- Museon ja instituutin koordinoiva rooli ja toimintamalli perinteen vaalimisessa
- Perinteenharjoittajien, yritysten, museon sekä kunnan yhteistyön tärkeys ja tulokset kansainvälisen matkailun kehittämisessä
- ProSiika ry:n päätoimiset hanketyöntekijät hankkeiden läpivientiin

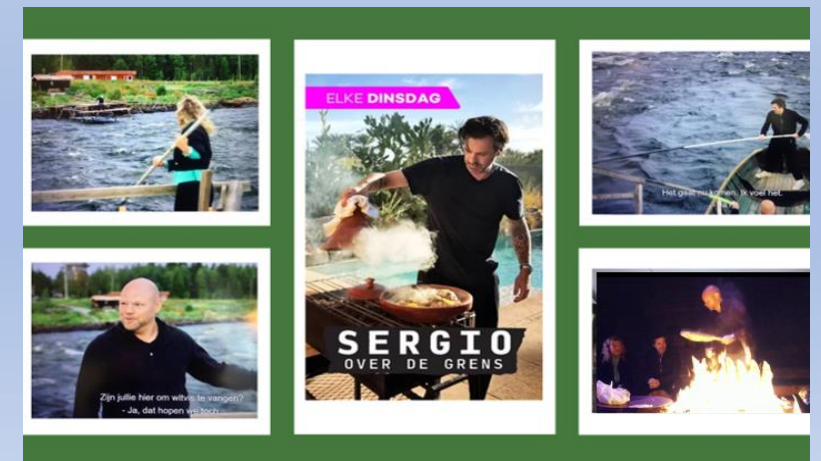
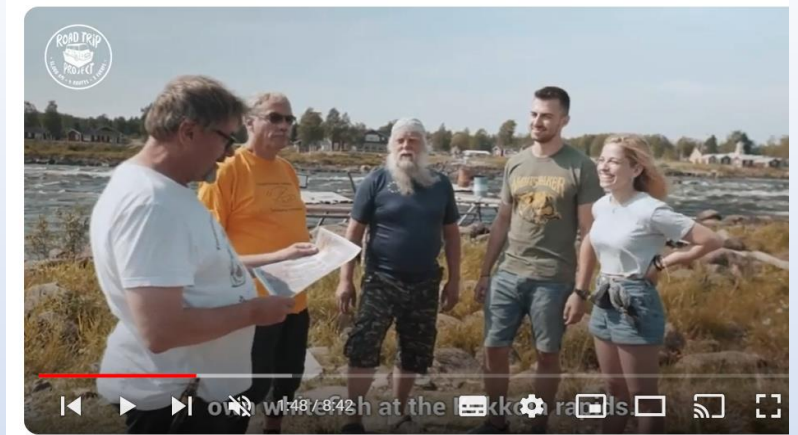
Pyydä paista nauti oma varrassiikasi 2018
Meänmaa matkalla maailmalle 2019

Kuva Mirva Smeds

Kalastusperinteen kansainvälinen näkyvyys ja kiinnostus kasvaa

- Europe in my Region 2018 - Road Trip Project
- Gordon Ramsay'n makuseikkailut - National Geographic 2020
- Sergio over de grens Belgian television show, 2022
- Happy Country on Earth, eVideo Creations/USA, 2024
- Eurooppa ylhäältä, National Geographics, 2024

Valmiudet monikansalliselle ehdokkuudelle vahvistuvat 2020-2023

- Dokumentointia, kotisivuja, viestintää, tapahtumia, kulttuuriympäristöjen kehittämistä useilla hankkeilla
- Elävä kulttuuriperintö ja kestävä matkailu – seminaari 7.10.2021
- Laaja tuki - Tule Mukhaan kampanja 2022 – 2023 kunnat ja monet toimijat mukana
- Lippotreffit 2021 ja 2023 (päättös monikansallisesta aiehausta)
- Unesco-ryhmä perustetaan 2020 ja Tornio-Haaparannan päätös kulttuurikoordinaattorista Tornionlaakson museolle 2023
- Aiehaku monikansallinen ehdokkuudesta Ruotsi ja Suomi 2023 kirjoitetaan yhdessä
- Valmistellaan uusia hankkeita

Kuas sitte jos emmä met itte 2019-2020, Merta näkyviin 2020-2021, Opastetaulut 2021,

Kulttuuriperintö tutuksi kläpille 2021 Matkakoski - Kulturområde 2022,

Tule mukhaan 2020 -2023, Kalapuohin remppa 2023

LEADER
Outokaira
tuottamhan

Kuva Salla Saarela

Kuva Jaakko Heikkilä

Satoja vuosia vanha suomalais-ruotsalainen perinne voi pian päästä Unescon listoille

Ruotsi on hyväksynyt Tornionlaakson lippokalastuksen ehdokkaaksi Unescon aineettoman kulttuuriperinnön listalle, mutta Suomi ei ole vielä päättänyt osallistumisesta yhteishakemukseen. Lippoaminen on satoja vuosia vanha perinne Tornionlaaksossa.

Lippo tarkoittaa pitkän varren päässä olevaa verkkoa, jolla kala pyydetään koskesta. KUVA: VESA RANTA

Håvfisket i Tornedalen föreslås till Unesco-lista

Tornionjoen lippokalastusperinne monikansalliseksi ehdokkaaksi Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon 2023 ?

Perinteen vaaliminen ja matka Unescon luetteloon jatkuu 2024

- Virallinen hakuprosessi alkaa? ISOF:n ja Museoviraston tukemana 2024
- Virallinen hakemus maaliskuussa 2025 ja päätös joulukuussa 2025
- Uusia kalastajia ja tukijoita, uusia toimintamalleja, kestävän matkailun kehittämistä, rakennusten kunnossapitoa, markkinointia
 - Dipnet fishing–adding value to Torne valley - Interregihanke päätös tammikuussa 2024
 - Kläpit lipolle 2023 – 2026 Leaderhanke – päätös tammikuussa 2024
- Kantatilojen kalastusoikeuksien vahvistaminen
- Huoli kestävien kalakantojen turvaamisesta

Kantatilojen kalastusoikeuksien vahvistaminen

- Kesällä 2017 kolme Metsähallituksen miestä tuli Kukkolankoskelle kiistämään kantatilojen kalastusoikeutta 100 vuotta kauppakirjan allekirjoittamisesta, josta reklamaatio 1.7.2017
- Tuloksettomia keskusteluja mahdollisesta väliaikaisesta sopimuksesta 2018 – 2020.
- Ehdotus Koskitilan luovuttamisesta Kukkolankosken osakaskunnalle 2020, kieltävä vastaus 29.12.2022
- Matkakosken vastaavia kalastusoikeuksia koskeva oikeusprosessi kestänyt vuosikymmenen
- Oikeusprosessin käynnistäminen näyttää olevan ainoa tie kalastusoikeuksien vahvistamiseksi?

Vuosikymmenten väentö ratkeamassa – Tornion Matkakosken lippousoikeus kuuluu taloille, totesi käräjäoikeus: "Tuskin tämä tähänkään vielä pysähtyy"

Sari Pelttari-Heikka

13.06.2023 06:00

KALASTUS

Lapin Kansa 13.6.2023

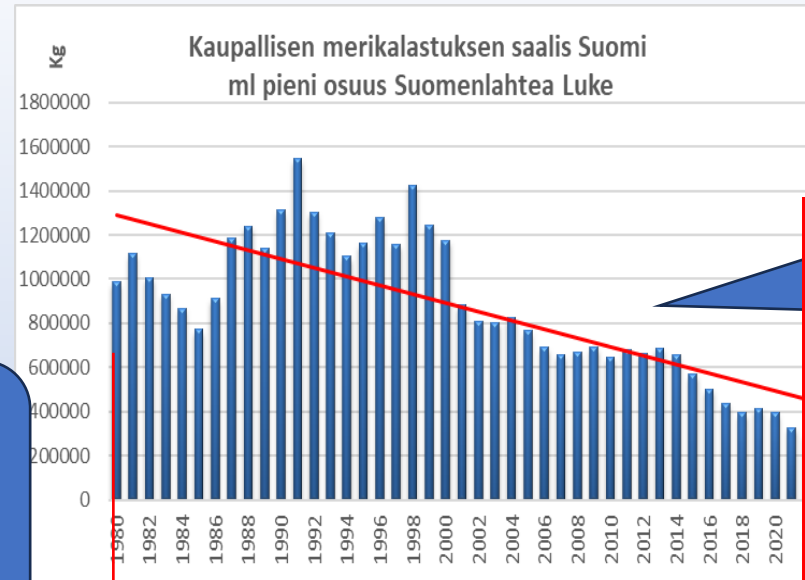
Matkakoskella on käyty useita vuosia oikeustaistelua lippo-oikeuksista. Lapin käräjäoikeus linjasi lippo-oikeuksien kuuluvan Korpikylän osakaskunnan tiloille.

KUVA: PAULI JÄRVINEN

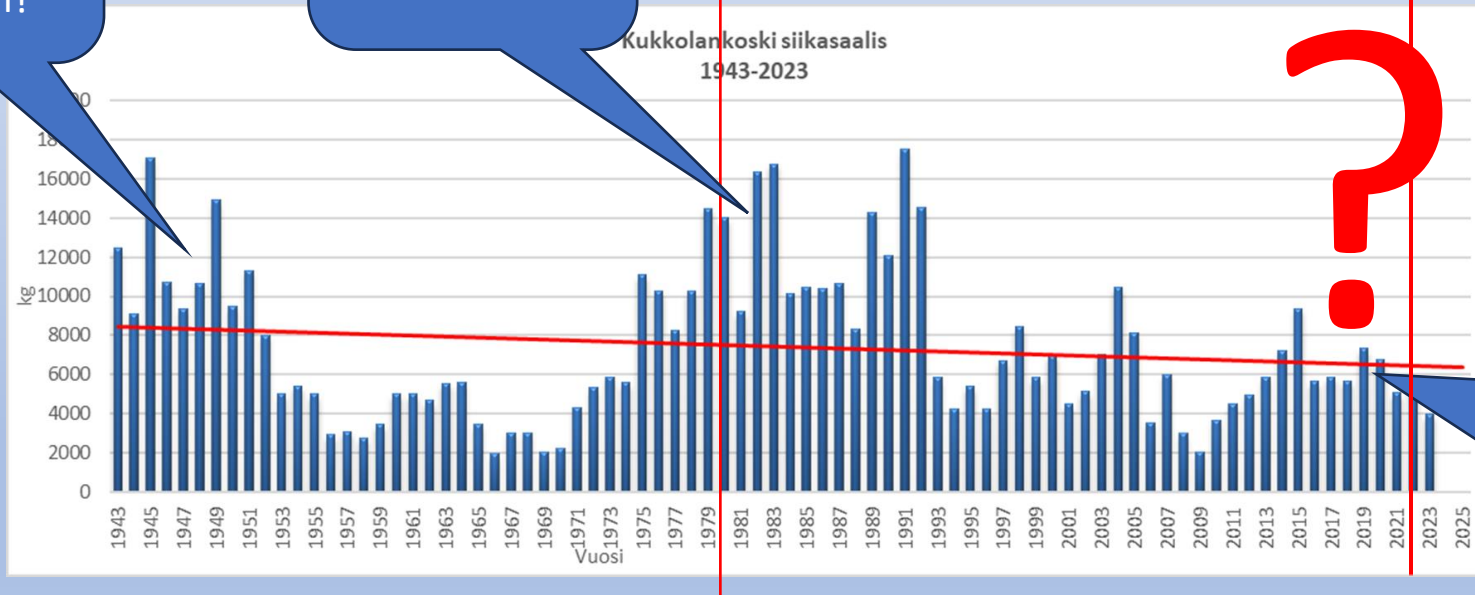
Kestävä siikakanta on lippokalastusperinteen elinehto

Sotien aikaan
merisaalis
lähes
olematon?

Merkittävät
istutukset ?

Merisaalis
vähentynyt 60%
viimeisen 30
vuoden aikana
Mihin 600.000
kg siikaa on
hävinnyt ?

Siian nousu
myöhästynyt 3
viikkoa viimeisen
30 vuoden
aikana, Koko
pienentynyt

2 % merisaaliista

Joella siian kalastuskausi vuosikymmeniä sitten touko-lokakuu n 180 pv , tänä päivänä heinäkuu 15–syyskuu 15 + viikkorajoitus 48 pv
Kalastuskausi 75% lyhempi, Kalastuspaine pienentynyt luonnollisesti 40 – 50 % hevospato lopetettu jne
Triwa life, joen poikastuotanto kasvaa? Mites merellä?

Johtopäätökset ja toimenpiteet kestävän vaellussiikakannan vaalimiseksi koko syönnösalueella?

- ”Ruotsissa ei puhuta enää hylkeiden ja kalastuksen välisestä konfliktista, vaan koko **Itämeren laajuisesta ekokatastrofista**. Merimetson kohdalla suomalaistutkijat tulevat kiistoihin täysin jälkijunassa; Euroopassa on osoitettu tarve koko Euroopan kattavalle kannanhoitosuunnitelmalle”
- ”Vaelluserot vaihtelivat käytännössä aivan kutujokien edustalle jäävien siikojen olemattomasta vaelluksesta **Tornionjoen vaellussiikojen 500–700 kilometrin vaelluksiin.**”
- ”Saaliiksi saatujen siikojen ikä vaihteli sen mukaan, miltä merialueelta ne oli pyydetty – **nuorimmat pyyntikokoiset vaellussiikat kalastettiin kauimpana kutujoiltaan.**”
- ”Pohjanlahdella pyydykset ovat pääosin verkkoja, ja **ne valikoivat saaliskalat koon perusteella.**”
- ”Vuoden 2022 kalastussäännössä lippous kiellettiin yhtenä päivänä viikossa. Tällä ei todennäköisesti ole ollut kovin suurta vaikutusta siikakantaan, **koska telemetria-tutkimukset osoittavat, että siika liikkuu usein pitkän aikaa aktiivisesti edestakaisin joessa (Norrbottenin lääninhallitus, julkaisematon tutkimus).**”

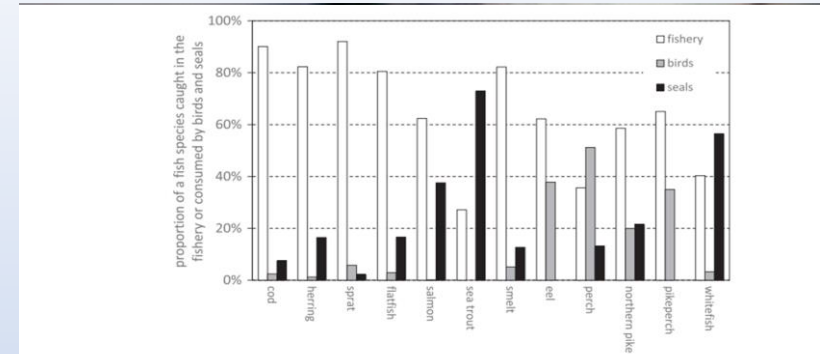
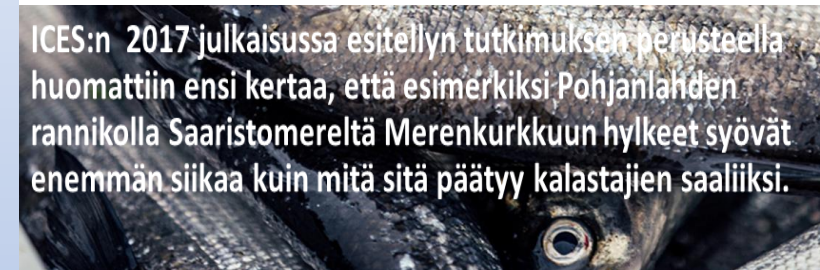
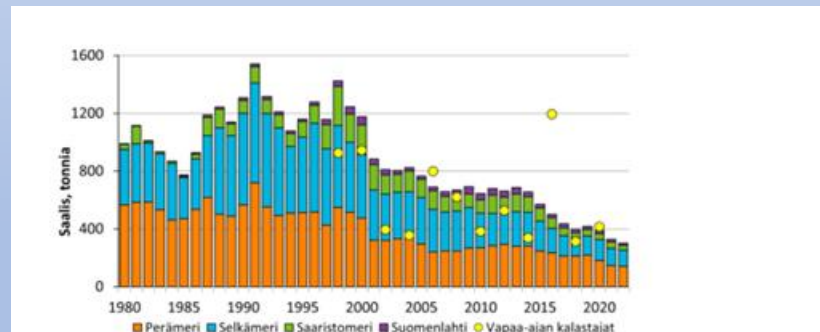

Figure 2. Proportions of different fish species extracted from the Baltic Sea through fishery catch and predation by birds and seals.

ICES:n 2017 julkaisussa esitellyn tutkimuksen perusteella huomattiin ensi kertaa, että esimerkiksi Pohjanlahden rannikolla Saaristomereltä Merenkurkkuun hylkeet syövät enemmän siikaa kuin mitä sitä päätyy kalastajien saaliiksi.

Kuva 2. Kaupallisen kalastuksen siikasaalis merialueittain vuosina 1980–2022 ja vapaa-ajan kalastajien kokonaissaalis mereltä vuodesta 1998 lähtien. The catch of European whitefish in the commercial fishery in the Finnish sea areas in 1980–2020 and the catch of the recreational fishermen (Vapaa-ajankalastajat) in the whole sea area from 1998. Suomenlahti = Gulf of Finland, Saaristomeri = Archipelago Sea, Selkämeri = Bothnian Sea, Perämeri = Bothnian Bay.

”Suomalais-ruotsalainen rajamerisopimus?”

Lippokalastusperinne on tuottanut elinvoimaa ja hyvinvointia kautta historian ja miksei myös tulevaisuudessa?

Kuva Jaakko Heikkilä

Gammelstad

- Terveellistä lähiruokaa ja toimeentuloa
- Elämänlaatua ja elämyksiä
- Kestävän luontosuhteen
- Rajat ylittävää yhteistyötä, yhteisöllisyyttä ja identiteettiä
- Koskikalastus on kulttuuri- ja luontomatkailun voimavara ja paikallinen erityispiirre koko Tornionlaaksolle ja Meänmaalle
- Unesco tuo maailmanlaajuista näkyvyyttä kulttuuriperinnölle ja seutukunnalle
- Maailmanperintökohteet vaikuttavat paikallistalouteen - Gammelstadin kirkkokylä

Kulttuurimatkailu on yksi nopeimmin kasvavista matkailun osa-alueista, 15 % p.a.! (WTO/Trip Advisor/Ipsos)

Kuva Krista Kuusela

Filip Wästberg 12:38 PM

Salmon jumping in river by Midjourney

*Tekoäly ei osaa ainakaan vielä
vaalia elävää kulttuuriperintöä*

Kiitos tuestanne ja ajastanne!

